

KVADRATNA CELA ŠTEVILA

$D \in \mathbb{Z}$, $D \neq d^2$ (v resnici se, lahko omejimo na
primes, ker D ni deljiv iz nobenim
kvadratom)

$$\mathbb{Z}[\sqrt{D}] = \{a + b\sqrt{D}; a, b \in \mathbb{Z}\}$$

Zgled:

1) $\mathbb{Z}[\sqrt{2}] = \{a + b\sqrt{2}; a, b \in \mathbb{Z}\}$

2) $\mathbb{Z}[\sqrt{-1}] = \{a + b\sqrt{-1}; a, b \in \mathbb{Z}\} = \{a + bi; a, b \in \mathbb{Z}\}$
 klobar Gausova celih števil

Seštevanje: $(a + b\sqrt{D}) \pm (c + d\sqrt{D}) = (a \pm c) + (b \pm d)\sqrt{D}$

$(a + b\sqrt{D})(c + d\sqrt{D}) = ac + bdD + (ad + bc)\sqrt{D}$

Opomba: $(a + b\sqrt{D})(c + d\sqrt{D}) = 0 \Leftrightarrow$ eden od faktorjev je enak 0 $(a^2 - b^2D)(c + d\sqrt{D}) = 0$
 $\Rightarrow a^2 = b^2D \Rightarrow D = d^2$

Opomba: Obratno kvadratna cela števila definiramo
 malce drugače: vzamemo vsa tista števila iz $\mathbb{Q}[\sqrt{D}]$ (za D ki ni kvadrat)

ki so ničla kakšne polinoma oblike $x^2 + px + q$ za $p, q \in \mathbb{Z}$.

(algebraična cela števila) BIS: j, k, l primarno neničljiva skupina faktorjev

$a \in \mathbb{Q}[\sqrt{D}]$

2. metoda

$$a = \frac{j + k\sqrt{D}}{l} \quad \bar{a} = \frac{j - k\sqrt{D}}{l}$$

$$x^2 + px + q = 0 \Rightarrow x^2 + px + q = -(x - a)(x - \bar{a})$$

$$p = -\frac{2j}{l}, \quad q = \frac{j^2 - k^2D}{l^2} \in \mathbb{Z}$$

če $l = 1 \Rightarrow p, q \in \mathbb{Z} \checkmark$

(m.p. $l=2$) $l > 1 \Rightarrow \text{gcd}(j^2, l^2) \mid k^2D \Rightarrow \text{gcd}(j, l)^2 \mid D$

ker D ni deljiv iz nobenim kvadratom $\Rightarrow \text{gcd}(j, l) = 1$

ker je $p \in \mathbb{Z} \Rightarrow 2$ rooto

ker je $q \in \mathbb{Z} \Rightarrow 4 \mid j^2 - k^2 D$

j je liho (ker je k tuje $\in 2$) $\Rightarrow k$ liho

$$\Rightarrow j^2 \equiv k^2 \equiv 1 \pmod{4} \Rightarrow D \equiv 1 \pmod{4}$$

zato: če $D \equiv 1 \pmod{4}$ $\alpha = \frac{j + k\sqrt{D}}{2}$; j, k relj.

ν tem primerni namerno

$$\mathbb{Z}[\sqrt{D}] \text{ nije obojako} \cong \mathbb{Z}\left[\frac{1+\sqrt{D}}{2}\right]$$

① Kako merimo „velikost“ takih števil?

$\nu \mathbb{Z}$: $|a|$

$\nu \mathbb{Z}[x]$: stopnja polinoma

$\nu \mathbb{Z}[\sqrt{D}]$: norma

$$N(a + b\sqrt{D}) = (a + b\sqrt{D})(a - b\sqrt{D}) = a^2 - Db^2 \in \mathbb{Z}$$

Zgledni: $\mathbb{Z}[i]$: $N(a + bi) = a^2 + b^2$

$$\mathbb{Z}[\sqrt{2}]: N(a + b\sqrt{2}) = a^2 - 2b^2$$

$$\mathbb{Z}[\sqrt{-2}]: N(a + b\sqrt{-2}) = a^2 + 2b^2$$

Zagledaj: $\mathbb{Z}[\sqrt{2}]$

$$N(7+6\sqrt{2}) = -23$$

$$N(11+7\sqrt{2}) = 23$$

} imenilo sta "velikost"
sterila lo absolutna
velikost norme

Ležnik: $\alpha, \beta \in \mathbb{Z}[\sqrt{D}] \Rightarrow N(\alpha\beta) = N(\alpha)N(\beta)$

Dokaz: $\alpha = a + b\sqrt{D}$

$$\beta = c + d\sqrt{D}$$

$$\alpha\beta = ac + bdD + (ad + bc)\sqrt{D}$$

$$N(\alpha\beta) = (ac + bdD)^2 - D(ad + bc)^2 =$$

$$= a^2c^2 + b^2d^2D^2 + 2abcdD - a^2d^2D - b^2c^2D - 2abcdD$$

$$= a^2c^2 + b^2d^2D^2 - a^2d^2D - b^2c^2D$$

$$N(\alpha)N(\beta) = (a^2 - b^2D)(c^2 - d^2D) \quad \square$$

Zgled: Lahko se zgodi, da bado norma sterila ni norma
ndreznega kvadratičnega celozg. št.:

$$\mathbb{Z}[i] : N(a+bi) = a^2 + b^2$$

$$N(1) = 1$$

$$N(1+i) = 2$$

$$N(2+3i) = 13$$

6, 7, 11

⊙ Kaj so določeni elementi v $\mathbb{Z}[\sqrt{D}]$? določeni $\Leftrightarrow |N(a)|=1$

$$\rightarrow \alpha\beta=1$$

$$N(\alpha)N(\beta)=N(1)=1 \Rightarrow N(\alpha)=\pm 1$$

$$\rightarrow N(\alpha)=\pm 1 \Leftrightarrow \alpha=a+b\sqrt{D}$$

$$(a+b\sqrt{D})(a-b\sqrt{D})=\pm 1$$

$$\Rightarrow (a+b\sqrt{D})^{-1}=\pm(a-b\sqrt{D})$$

Zajet: $\mathbb{Z}[\sqrt{3}]$

$$N(2+\sqrt{3})=4-3=1 \Rightarrow 2+\sqrt{3} \text{ določeni}$$

$$(2+\sqrt{3})^{-1}=2-\sqrt{3}$$

$$\text{Kaj je } N(a+b\sqrt{D})=a^2-Db^2=\pm 1$$

→ če je $D < 0$:

$D=-1$: $1, -1, i, -i$; $D \neq -1$: možno le za $a=\pm 1$ in $b=0$

→ če je $D > 0$: $a^2 - Db^2 = 1$ Pellova enačba

trivialna rešitev $a=\pm 1, b=0$; ali obstajajo netrivialne rešitve?

za $D=2$: $a^2 - 2b^2 = 1$: rešitve $a=3, b=2$

$$a=17, b=12$$

$$a=577, b=408$$

To enačbo so študirali že 400 BC v Indiji in Grčiji,

raj iz $a^2 - 2b^2 = 1$ sledi $\frac{a^2}{b^2} = 2 + \frac{1}{b^2} \Rightarrow \frac{a}{b} \approx \sqrt{2}$

tj. $\frac{3}{2}, \frac{17}{12}, \frac{577}{408}$ so približki za $\sqrt{2}$

Arhimed je našel približek za $\sqrt{3}$: $\frac{1351}{780}$

Ni nikoč razložil svojih metod, vendar se ta približek
lahko dobil na enak način, torej kot rešitev

Pellave enačbe

$$x^2 - 3y^2 = 1 .$$

Ker je $(a+b\sqrt{D})(c+d\sqrt{D}) = (ac+bdD) + (ad+bc)\sqrt{D}$ in smo pokazali, da je norma multiplikativna, velja

$$(a^2 - Db^2)(c^2 - Dd^2) = (ac + Dbd)^2 - D(ad + bc)^2$$

Brahmaguptajina identiteta

če dajeta ena netrivialna rešitev Pellae enačbe \Rightarrow dajeta ∞ rešitev
 izhaja se, da ima Pellava enačba vedno neskončno rešitev (Lograj)
 (če D ni kvadrat)

lahko so netrivialne rešitve zelo velike:

mp.: „najmanjša“ rešitev pri $D=313$ je
 \uparrow
 $|a|$ je minimalen

$$a = 32\ 188\ 120\ 829\ 134\ 849$$

$$b = 1\ 819\ 380\ 158\ 564\ 160$$

Opomba: $a^2 - Db^2 = -1$ ni mogoče rešljivo za D , ki ni kvadrat

Opomba: če namesto $\mathbb{Z}[\sqrt{D}]$ gledamo $\mathbb{Z}\left[\frac{1+\sqrt{D}}{2}\right]$,

to je $D \equiv 1 \pmod{4}$, se strani malce opremenijo

o $\mathbb{Z}\left[\frac{1+\sqrt{3}}{2}\right]$ (Eisensteinova cela stevila)

so mp. dvoljni elementi ± 1 in $\frac{\pm 1 \pm \sqrt{3}}{2}$

⊙ Recepti kvadratnih celih števil

kaj bi pomenilo, da je element „nerazcepen“?

$$\alpha\beta = 1 \quad \Rightarrow \quad x = x(\alpha\beta) = (x\alpha)\beta$$

x je nerazcepen, če iz $x = \alpha\beta$ sledi, da je α ali β dvoljni el.

x je normiran, če ni normiran

Trditve: x je normiran $\Leftrightarrow x = \alpha\beta$, kjer je $|N(\alpha)| < |N(x)|$
in $|N(\beta)| < |N(x)|$.

Zajed: $\mathbb{Z}[\sqrt{3}]$

$$11 = (1 + 2\sqrt{3})(-1 + 2\sqrt{3})$$

$$N(1 + 2\sqrt{3}) = 1 - 12 = -11$$

$$N(11) = 121$$

Torej je 11 normiran element (čepur je prostavilo!)

Kako prepoznati normirane elemente?

Urehek: Če je $|N(x)|$ prostavilo, je x normiran

Dokaz: $x = \alpha\beta \Rightarrow N(x) = N(\alpha)N(\beta) \Rightarrow |N(x)| \stackrel{\in \mathbb{P}}{=} |N(\alpha)||N(\beta)|$

α, β nista enoti $\Rightarrow |N(\alpha)|, |N(\beta)| > 1 \quad \square$

Zajed: $\mathbb{Z}[\sqrt{2}]$

$$N(1 + 3\sqrt{2}) = 1 - 18 = -17 \Rightarrow 1 + 3\sqrt{2} \text{ normir.}$$

$$N(1 - 2\sqrt{2}) = 1 - 8 = -7 \Rightarrow 1 - 2\sqrt{2} \text{ normir.}$$

$$N(3 + \sqrt{2}) = 9 - 4 = 5 \Rightarrow 3 + \sqrt{2} \text{ normir.}$$

Pozor: broj $\sqrt{3}$ ne deli

$$\rightarrow \mathbb{Z}[\sqrt{3}]: N(3) = 9 \notin \mathbb{P}$$

Tada 3 je nerazcepan

$$3 = \alpha\beta \Rightarrow N(\alpha) = \pm 3, N(\beta) = \pm 3$$

ne deli

\rightarrow posebno $3 + \sqrt{5} \in \mathbb{Z}[\sqrt{5}]$ je nerazcepan: $N(3 + \sqrt{5}) = 4$

Če je razcepan, mora delovati el. \in normo 2

$$a^2 - 5b^2 = 2:$$

\rightarrow če je a sod, je b sodo \Rightarrow leva stran delj. s 4 \times

\rightarrow če je a liho, je b liho \Rightarrow

$$(2k+1)^2 - 5(2l+1)^2 \text{ je spt delj. s 4 } \times$$

Uzrek: Vlak $x \in \mathbb{Z}[\sqrt{D}]$, za katerega je $|N(x)| > 1$,

je produkt nerazcepnih elementov.

Dokaz: s indukcijo na $|N(x)|$

$|N(x)| = 2$: x nerazcepan po prejšnjim uzreku

Predpostavimo, da so vsi x z $|N(x)| \in \{1, \dots, k\}$

produkti nerazcepnih elementov in izberimo x z $|N(x)| = k+1$

če x nerazcepan $\Rightarrow \checkmark$

če x razcepan: $x = \alpha\beta$, $|N(\alpha)|, |N(\beta)| < |N(x)|$

$\Rightarrow \alpha$ in β sta produkta nerazcepnih elementov \square

Kako najti faktorizaciju? "teško"

Zgled: $7 + \sqrt{5} \in \mathbb{Z}[\sqrt{5}]$

$$N(7 + \sqrt{5}) = 49 - 5 = 44 = 2^2 \cdot 11$$

Vemo iz, da element α norme 2 u $\mathbb{Z}[\sqrt{5}]$ ne postoji,

kako je $7 + \sqrt{5} = \alpha \beta$, $N(\alpha) = \pm 4$, $N(\beta) = \pm 11$

$$11 = 16 - 5 \cdot 1 = 4^2 - 5 \cdot 1^2$$

$$\Rightarrow 11 = (4 + \sqrt{5})(4 - \sqrt{5})$$

\Rightarrow računamo, ko je $4 + \sqrt{5}$ ili $4 - \sqrt{5}$ je faktor u $7 + \sqrt{5}$

(ali je to mijenja? DA, iz ove se "dobiva" i endomorfizam faktorizaciju")

Postupimo

$$\frac{7 + \sqrt{5}}{4 - \sqrt{5}} = \frac{(7 + \sqrt{5})(4 + \sqrt{5})}{11} = \frac{33 + 11\sqrt{5}}{11} = 3 + \sqrt{5}$$

$$\Rightarrow 7 + \sqrt{5} = (4 - \sqrt{5})(3 + \sqrt{5})$$

↑ ↑
norma 11 norma 4

Zgled: $3 + i \in \mathbb{Z}[i]$

$$N(3 + i) = 10 = 2 \cdot 5$$

$$2 = (1 + i)(1 - i)$$

$$\frac{3+i}{1+i} = \frac{(3+i)(1-i)}{2} = 2-i$$

$$\Rightarrow 3+i = (1+i)(2-i)$$

Ali je taka faktorizacija endomorfizma?

haja oplohi pomeni „endomorfizma“

izpove, da lahko razmenjamo vrstni red

Če je $\alpha\beta = 1$ potem:

$$x = x_1 x_2$$

$$x = x_1 \alpha x_2 \beta$$

Zgled:

$$\mathbb{Z}[\sqrt{-5}]$$

$$6 = 2 \cdot 3 = (1 + \sqrt{-5})(1 - \sqrt{-5})$$

$$N(2) = 4 \quad N(3) = 9$$

$$N(1 + \sqrt{-5}) = 6 = N(1 - \sqrt{-5})$$

$$N(a + b\sqrt{-5}) = a^2 + 5b^2 \neq 2, 3$$

$\Rightarrow 2, 3, 1 + \sqrt{-5}, 1 - \sqrt{-5}$ nerazcepni elementi.

Taka 2. enota $\neq 1 \pm \sqrt{-5}$

\uparrow
nema 1

$\mathbb{Z}[\sqrt{D}]$ ima endicna faktORIZACIJA, če iz

$$\alpha_1 \alpha_2 \dots \alpha_n = \beta_1 \beta_2 \dots \beta_m, \text{ kjer so } \alpha_i, \beta_j \text{ nescepni elementi}$$

Če $n = m$ in obstojijo taki delilni elementi u_1, \dots, u_n , da s primerni preureditvijo velja $\alpha_i = \beta_i u_i$ za vse i .

Ali je za kakšen D faktORIZACIJA endicna?

Kako se dokazuje, da je faktORIZACIJA endicna v masovnih številih?

$$p_1 p_2 = 2192$$

$$p_1 | 2192 \Rightarrow p_1 | 21 \text{ ali } p_1 | 22 \\ \Rightarrow p_1 = 21 \text{ ali } p_1 = 22$$

Ali so nescepni elementi velja ta lastnost?

Zgled: $\mathbb{Z}[\sqrt{-5}]$

2 je nescepen (če vemot), ni praelement:

$$2 | (1+\sqrt{-5})(1-\sqrt{-5}) = 6$$

$$N(2) = 4, N(1 \pm \sqrt{-5}) = 6$$

$$\Rightarrow 2 \nmid 1 \pm \sqrt{-5}$$

Zajed: $\mathbb{Z}[\sqrt{-3}]$

$$(1+\sqrt{-3})(1-\sqrt{-3})=4=2 \cdot 2$$

Ali $2 \mid (1 \pm \sqrt{-3})$?

$$1 \pm \sqrt{-3} = (a+b\sqrt{-3}) \cdot 2 \Rightarrow 2a=1 \quad \times$$

Opomba: Podobno se da videti za vsak $\mathbb{Z}[\sqrt{-D}]$, kjer je $D \geq 3$ in ni kvadrat.

Definiramo: $\alpha \in \mathbb{Z}[\sqrt{D}]$ je praelement če ni deljiv in iz

$$\alpha \mid \beta \text{ ali } \alpha \mid \beta \text{ ali } \alpha \mid \beta$$

Trditve: Vsak praelement je nerazcepen.

Dokaz: α praelement

mej ko $\alpha = xy$ razcep

Potem $\alpha \mid x$ ali $\alpha \mid y$

BSS: $\alpha \mid x \Rightarrow x = \alpha\beta$

$$\Rightarrow \alpha = \alpha\beta y \Rightarrow \alpha(1-\beta y) = 0 \Rightarrow \beta y = 1$$

\uparrow midel-min

Uvelj: Vsak nerazcepen element je praelement \Leftrightarrow

faktORIZACIJA je enolična.

Dokaz: (\Rightarrow) : enako kot v \mathbb{Z}

(\Leftarrow): Naj bo α nerazcepen
 α je proelement

$$\alpha \mid xy \Rightarrow xy = \alpha \cdot \beta$$

razcepimo na nerazce. (endino)

$\Rightarrow \alpha$ nastopa v razcepu $\alpha \alpha x$
ali v razcepu $\alpha \alpha y$

$\Rightarrow \alpha$ deli x ali α deli y \square

Velja: Če v klobonju lahko najdemo skupni delitelj dveh elementov zapisemo kot njihovo linearno kombinacijo (ekvival. : klobor je Euklidovski), potem je vsak nerazcepen element tudi proelement.

Dokaz: α nerazce.

naj bo $\alpha \mid \beta \gamma$

razcepimo

$$\delta = \gcd(\alpha, \beta) = x\alpha + y\beta$$

ker je α nerazce., je δ enota ali

$$\delta = \alpha \text{ do enote matonara}$$

v drugem primeru $\alpha \mid \beta$

$$\text{v prvem: } 1 = x\alpha + y\beta$$

$$\gamma = \underbrace{x\alpha\gamma + y\beta\gamma}_{\text{delj. } \alpha} = \beta \alpha \mid \gamma$$

\square

Če definiramo $\omega = \begin{cases} \frac{1+\sqrt{D}}{2}; & \text{za } D \equiv 1(4) \\ \sqrt{D}; & \text{vselej} \end{cases}$, D brez kvadratov

potem imajo za $D < 0$ enoličen razcep $\mathbb{Z}[\omega]$
matemsko podobnosti, "klobasji"

$$D = -1, -2, -3, -7, -11, -19, -43, -67, -163$$

za $D > 0$:

$$D = 2, 3, 5, 6, 7, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 22, 23, 29, 31, \\ 33, 37, 38, 41, 43, 46, 47$$

vsi do $D = 50$

ni znani kriteriji za splošno D

ni znana niti ali jih je neskončno

Dobrotel: kaj so merske el. v $\mathbb{Z}(i)$?

① $p \equiv 3 \pmod{4}$: če $p = \alpha\beta$

$$N(p) = p^2 = N(\alpha)N(\beta) \Rightarrow N(\alpha) = p$$

$$\alpha = a+bi \Rightarrow a^2+b^2 \equiv 3 \pmod{4} \Rightarrow p \text{ merska.}$$

$a, b \in \{0, 1\}$

② $p = 2$: $2 = (1+i)(1-i)$

$\alpha + \beta i$: $a^2 + b^2$ je p. t. $(\Rightarrow) \equiv 1 \pmod{4}$

$1+i, 1-i$ merske.

③ $p \equiv 1 \pmod{4}$

Wilsonov izrek : p prost. $\Rightarrow (p-1)! \equiv -1 \pmod{p}$

(Dokaz : \mathbb{Z}_p je polje \Rightarrow vsak el. ima inverz, in
katerim se pokaže, razen tistih, ki so sami sebi
inverzni : $a \cdot a = 1 \Rightarrow a^2 - 1 = 0 \Rightarrow (a-1)(a+1) = 0$
 $\Rightarrow a = \pm 1 \Rightarrow$ produkt je -1)

$$\begin{aligned} (p-1)! &= 1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot \frac{p-1}{2} \cdot \frac{p+1}{2} \cdot \frac{p+3}{2} \cdot \dots \cdot p-1 = \\ &= 1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot \frac{p-1}{2} (p - \frac{p-1}{2})(p - \frac{p-3}{2}) \dots (p-1) = \\ &\equiv (-1)^{\frac{p-1}{2}} \left(\frac{p-1}{2}!\right)^2 \pmod{p} \end{aligned}$$

$\frac{p-1}{2}$ je n. t., zato je $a := \left(\frac{p-1}{2}!\right)^2 : a^2 \equiv -1 \pmod{p}$

$$\Rightarrow p \mid a^2 + 1 = (a+i)(a-i)$$

Če je p merska. (\Rightarrow proslant) $\Rightarrow p \mid a+i$ ali $p \mid a-i$
BSS: $(a+i) = p(at+di) \Rightarrow p \mid d = 1$ ✗
 $\Rightarrow p$ n. t.

$$\Rightarrow a+bi : N(a+bi) = a^2+b^2 = p = 1 \quad (4)$$

je nerazrešen

Zgled: Zapiši 2025 kot vsoto dveh kvadratov

$$2025 = x^2 + y^2 = (x+yi)(x-yi)$$

$$2025 = 45^2 = 3^4 \cdot 5^2 = 9^2 (1+2i)(1-2i) = 9^2 (-3+4i)(-3-4i)$$

$$= (-27+36i)(-27-36i) = 27^2 + 36^2 \quad \text{obini nasčin}$$

(naj je razcep enoličen do množenja $n \pm 1, \pm i$
 \leftarrow ne spremeni rezultata)

(sterilo je vsota 2 kvadratov \Leftrightarrow vsa prv. delila $\equiv 3(4)$ in 2
 nastopajo v neki potenci in obstaja vsaj 1 prv. delila $\equiv 1(4)$ v razcepju)

naslednje leto, ki so vsota 2 kvadratov do 2036

$$2036 = 4 \cdot 509 = 4(5+22i)(5-22i) = (10+44i)(10-44i)$$

$$= 10^2 + 44^2$$

$$2041 = 13 \cdot 157 = (2+3i)(2-3i)(11+6i)(11-6i) =$$

$$= (4+45i)(4-45i) = 4^2 + 45^2$$

$$= (40+21i)(40-21i) = 40^2 + 21^2$$

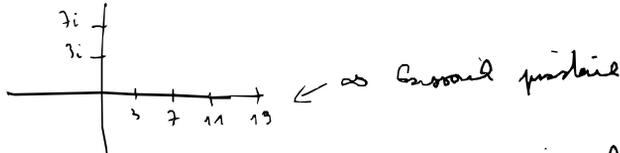
$$2005 = 5 \cdot 401 = (1+2i)(1-2i)(20+i)(20-i) =$$

$$= 18 + 41i = 22 + 39i$$

Dobrotli: rešenja problema u $\mathbb{Z}[i]$

1) koliko je ^{nek} Gaussovih deljivih stepala a koliko manjih od danoga stepala?  "približno πr^2 "

2)



Ali \exists neke probleme u ravini, ki se rešuje u Gaussovih partitijama?

3) ali lahko problem do nekončnosti, če se sprehajamo po kompleksni ravini in se poskušamo le po Gaussovih partitijah? (in so različne omrežja z nekimi fiksnimi stepaloma) vs partitija to ni res: \exists p₁ različnih različnih mod 2 razporeditve partitij: $n! + 2, n! + 3, \dots, n! + n$ so vsa različna (def. e 2, 3, ..., n), torej je različnih n .

4) znano je, da $\forall k > 0 \exists$ Gaussova cela stepala, ki imajo najbližje vrste na različni $> k$ (vedno tako ne nastaja mnogo na poti od 0 do ∞)
 npr.: 20 7 35 207 je GP, ki ima različni 17 do najbl. GP

5) z računanjem: ne da se pri: do ned. π razdel. ≤ 6